

EKOSKOLAS IDEJU INTEGRĀCIJA VIDES APZIŅAS ATTĪSTĪBAI PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS 3. POSMĀ

Integration of Ecoschool Ideas for the Development of Environmental Consciousness in the 3rd Stage of Preschool Education

Līva Dzene

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Madara Kļaviņa

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Abstract. *From preschool age, it is necessary to instill in children love for the environment, the ability to protect and increase natural wealth. That is why environmental education and the formation of environmental culture for preschool children come to the fore. These indicators can be improved by educating children about this in preschool, creating environmental awareness and experience in sorting waste.*

The aim of the article: to analyse the need for the development of environmental consciousness and the possibilities of integration of ecoschool ideas in working with children of the 3rd stage of pre-school education.

Research methods: Literature analysis; Questionnaire; Observation of children; Data analysis in SPSS.

Concludes that to draw attention to environmental consciousness, the Ecoschool program in an educational institution is necessary. But the preschool can integrate the Ecoschool Action Plan during the school year to promote environmental awareness, if for certain reasons, does not participate in the Ecoschool program.

Keywords: *child, Ecoschool, environmental education, environmental consciousness, preschool.*

Ievads

Introduction

Ilgtspējīgas attīstības mērķi ir aktuāli arī pirmsskolas izglītības posmā. To sasniegšanā būtiska loma ir vides izglītībai un vides kultūras veidošanai pirmsskolas vecuma bērniem. Ziemeļvalstu Ministru Padomes birojs Latvijā un

Vides un reģionālās attīstības ministrijas veiktās aptaujas par atkritumu šķirošanas paradumiem Latvijā rezultāti liecina, ka:

- visbiežāk (48%) iedzīvotājiem neinteresē šķirošana un viņi nevēlas tam veltīt laiku;
- ir dažāda veida objektīvi ierobežojumi šķirošanai: nav ērti sasniedzami konteineri (42%), nesaprotama šķirošanas sistēma (30%), nav pietiekami vietas šķirošanai mājās (28%);
- šķirošanai nav nekādu ieguvumu: par šķirošanu netiek maksāts (26%), šķirošanai nav nekādas nozīmes un ietekmes (24%) (Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2022).

Lai uzlabotu situāciju, jāveic izglītojošais darbs visās izglītības pakāpēs, jau no pirmsskolas vecuma ir nepieciešams ieaudzināt bērnos mīlestību pret vidi, spēju aizsargāt un vairot dabas bagātību, šīs prasmes veicina dalība dažādās neformālās aktivitātēs (Xie, Zheng, Yang, 2023). Pirmsskolā, īpaši 3.posmā, bērni pavada lielu daļu sava laika, tādēļ šī ir vieta, kur veidot bērnu vides apziņu (Taylor & Butts-Wilmsmeyer, 2020). Veidojot vides apziņu un pieredzi šķirot atkritumus jau pirmsskolas vecumā, tiek izglītota sabiedrība kopumā. Pozitīvā pieredze un ideja par savu ieguldījumu vides saudzēšanā ir pamats ieraduma veidošanā (Thor & Karlsudd, 2020). Ieradumus bērni turpinās attīstīt dzīves gaitā, kā arī izglītos un informēs vecākus dažādās sadarbības aktivitātēs (Jankovska, 2022), kļūstot par harmoniskām personībām ar augstu emocionālo inteliģenci (Lisboa, Gómez-Román, Guntín, Monteiro, 2024).

Raksta mērķis: analizēt vides apziņas attīstības nepieciešamību un Ekoskolu ideju integrācijas iespējas darbā ar pirmsskolas izglītības 3.posma bērniem.

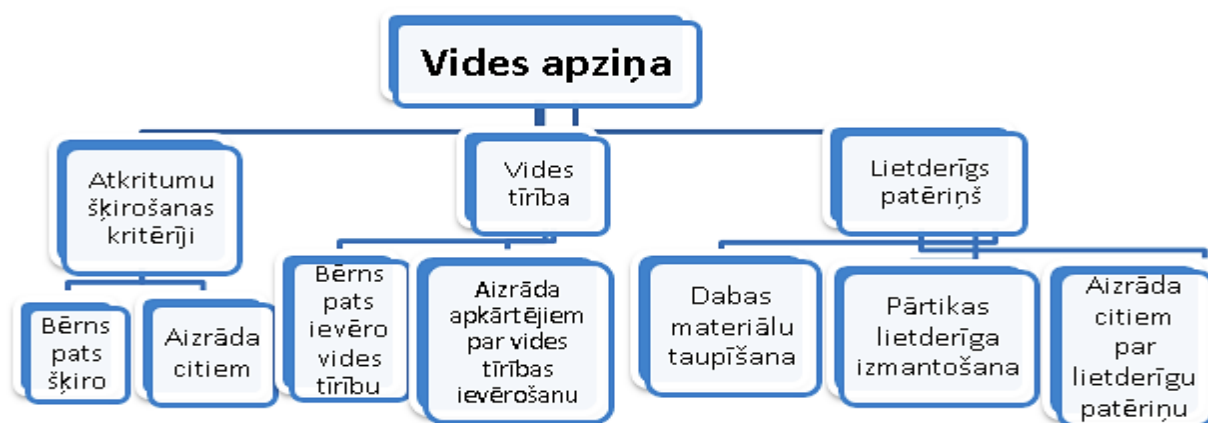
Izmantotās metodes: literatūras analīze, anketēšana, bērnu novērošana, datu analīze programmā SPSS.

Teorētiskā analīze

Theoretical analysis

Vides apziņa veido harmonisku personību un pozitīvu attieksmi pret dabu. Bērniem ir tiesības dzīvot ilgtspējīgā vidē, tādēļ arī viņiem ir jābūt zināšanām, prasmēm, vērtībām un attieksmēm, kas viņiem ļaus sniegt ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā un resursu izmantošanā (Türkoğlu, 2019; Görkem, Gümüş 2020).

Aktīva cilvēka mijiedarbības pozīcija ar apkārtējo vidi ir viens no priekšnoteikumiem, lai noritētu vispusīga cilvēka personības attīstība (Jackson, 2021). Tas tieši attiecināms arī uz vides apziņas attīstību. Jau pirmsskolas izglītības iestādē bērniem jāsāk veidot vides apziņa par tādām tēmām kā vides tīrība, kā pareizi šķirot atkritumus un izpratne par lietu atkārtotu izmantošanu. Viss sākas ar dabas saudzēšanu, un dabu saudzējam brīdī, kad atkritumi tiek šķiroti un netiek nepiesārņota vide (skat. 1.attēlu).

1. attēls. **Vides apziņa** (Dzene, 2024)

Figure 1 Environmental awareness

Skolotājs var sniegt vērtīgu ieguldījumu vides apziņas veidošanā jau pirmsskolā, organizējot ārā nodarbības un aicinot bērnus saudzēt dabu. Brīvdabas pedagoģija, Ekoskolu programma un mācību saturs ir cieši saistīti. Brīvdabas pedagoģija raisa asociācijas, ka nodarbības vieta ir ārā un dabā. Šis pedagoģijas veids ir viena no iespējām, uz ko rosina Ekoskola. Brīvdabas pedagoģijas idejas – nodarbībās ārā, zināšanas par dabu, veselība, personības un sociālo prasmju attīstīšana un līdzsvarota attīstība – vides veselība. Brīvdabas pedagoģija ir mācīšanās veids, mācību vieta, mācību līdzeklis un mācīšanās process (Vides izglītības fonds, n.g.).

Viens no visaptverošākajiem un pazīstamākajiem vides izglītības modeļiem pasaulē ir Ekoskolu programma. Programmas pamats ir vienkāršs, plaši lietojamas un veiksmīgas vides pārvaldības sistēmas izveide. Tomēr programma sniedzas daudz tālāk par vides pārvaldības izglītošanu skolā, tā nostiprina 21.gadsimta caurviju prasmes, attīstot vides izpratni un savienojot to ar citām mācību jomām, apvienojot prasmes, veidojot attieksmi un vērtības, radot interesi un motivāciju rīkoties. Ir svarīgi, lai procesā piedalītos ne tikai skolu vadītāji, bet

arī vietējās sabiedrības locekļi, jo tas palīdzēs veidot plašāk vides apziņu (Ekoskola.lv, n.g.a).

Ekoskolu programmā Latvijā darbojas 195 izglītības iestādes - no pirmsskolas izglītības iestādēm līdz augstskolām. Apkopojot informāciju par izglītības iestādēm, 2023. gadā 96 izglītības iestādes saņēma prestižo starptautisko Zaļo karogu, 5 izglītības iestādēm tiks piešķirts Ekoskolu vēstnieka statuss, 43 iestādes ieguva nacionālā līmeņa apbalvojumu - Latvijas Ekoskolas nosaukumu (Ekoskola.lv, n.g.b). Bērni no Ekoskolas programmas iegūst lielāku saikni ar dabu. Izprot dabas saudzēšanu un to, cik daudz laba mums dod daba (dabas materiāli, dažādas dabas veltes u.c.). Ekoskola nodrošina bērnu garīgo, fizisko labsajūtu un saikni ar dabu veicinošu izglītības iestādes apkārtējo vidi; izglīto bērnus par dzīvnieku un augu sugām, kurām izglītības iestādes teritorija ir dzīvesvieta; rosina bērnus izprast, izzināt, un saglabāt dabas vidi (Vides izglītības fonds, n.g.).

Sabiedrības un skolotāju uzdevums ir mācīt nākamajai paaudzei dzīvot harmonijā ar vidi, saprātīgi izmantot tās resursus, tos atjaunot un būt sagatavotiem dabas vērtību aizsardzībai. Tiek atzīts, ka pirmsskolas vides izglītība balstās uz to, kā bērni apgūst dabiskās pasaules zināšanu sistēmu, tostarp tās saiknes un savstarpējo vienotību, kā arī viņu izpratni par to, kā cilvēka darbība ietekmē vidi (Fushtei, Sarancha, 2023). Šo darbību un ieradumu pamatā ir iepriekšējā pieredze un vides apziņa. A. Špona (2006) norāda, ka noturīgu attieksmju veidošanās pamats ir paradumi. Tie uzskatāmi par cilvēka automatizētu darbību, kas nostiprinās sistemātiskos vingrinājumus pieredzes uzkrāšanas procesā, zināšanu apguves un prakses vienotībā. Paradumu veidošanos stimulē pieaugušo dzīves pozīcija, paraugs, pārliecināšana, apkārtējā vide (Špona, 2006; Krastiņa, 2023).

Ja bērni izglīto savus ģimenes locekļus un draugus par vides saudzēšanas iespējām, ko viņi apgūst mācību iestādēs, tas var palīdzēt plašākai sabiedrībai. Bērnu vides apziņa var palīdzēt viņu ģimenēm un iedvesmot plašāku sabiedrību pieņemt līdzīgu uzvedību. Piemēram, bērni var vingrināties taupīgi lietot ūdeni vai šķirot atkritumus mājās pēc tam, kad izglītības iestādē iemācījušies to darīt (Gvi, n.g.).

Cilvēku praktiskā darbība un rīcība kļūst par ieradumu un ir vērtīgāka par vārdiem vai teorētiskām zināšanām. Ir ļoti svarīgi mācīt bērniem apzināties savu ietekmi uz apkārtni un vidi, taču lielāks ieguvums būs rādot piemēru. Tas ne tikai uzlabos izpratni par vidi, bet arī izglītos viņus, kā rīkoties ilgtspējīgi. Bērnu mācīšanās notiek no apkārtējās vides un cilvēkiem. Bērni, kuri regulāri pavada

laiku brīvā dabā, piemēram, ejot pārgājienos, pieaugot daudz biežāk rūpējas par vidi nekā tie, kuri augot, ar dabu saskaras minimāli. Vecākiem jāvelta laiks bērniem, kopīgi izzinot pasauli un dabu, tas paliek bērnu atmiņā uz visu atlikušo mūžu (Seldins, 2020).

Ir pieejami vairāki vides izglītību veicinoši projekti, kuros var iesaistīties izglītības iestādes. Projekti veidoti tā, lai pirmsskolas bērnos radītu interesi par vides apziņu un rosinātu interesanti par vides izglītību. Vides izglītības projektu īstenotāji ir dažādi uzņēmumi un organizācijas, piemēram, CleanR kompostēšanas meistarklases, AS "Latvijas Valsts meži" izveidotie "Cūkmena detektīvi" ir ekoprogramma pirmsskolām - 5 līdz 7 gadus veciem bērniem, "Latvijas Zaļais punkts", "Zaļā josta" sadarbībā ar Valsts izglītības satura centru, SIA "CleanR", SIA "Balticfloc", SIA "Līgatnes papīrs", AS "Latvijas valsts meži", "LAUTUS VIDE" - Vislatvijas papīra iepakojuma un makulatūras vākšanas konkursā "Tīrai Latvijai! (Dzene, 2024). Šo uzņēmumu projektu idejas var integrēt pirmsskolas izglītības iestādē. Vides apziņu var veidot, izmantojot dažādas metodes, piemēram, taupot resursus, šķirojot atkritumus, dodoties pārgājienos, lai veicinātu saikni ar dabu un izmantojot Ekoskolu programmas idejas.

Uzņēmumu veidoto pasākumu un izzinošo aktivitāšu mērķis ir izglītēt gan bērnus, gan viņu vecākus par videi nozīmīgām tēmām. Svarīgi, lai bērni praksē un ikdienā saudzē dabu un rūpējas par to.

Pētījuma metodoloģija *Research methodology*

Lai noskaidrotu vides apziņas līmeni pirmsskolas izglītības 3.posma bērniem, tika veikts pētījums.

Pētījuma norises laiks no: 2023. gada februāra – 2024. gada maijam.

Pētījuma bāze: 13 bērni, 2 pirmsskolas skolotāji. 13 bērnu vecāki.

Pētījuma metodes: novērošana, anketēšana, datu apstrāde programmā SPSS, izmantojot šādus testus: Kronbaha alfas tests; Kolomogorova – Smirnova tests, Biežuma tests, Manna- Vitneja tests.

Pētījums tika veidots 3 posmos:

1. posms – vecāku anketēšana;
2. posms – bērnu novērošana un novērtēšana (vērtē skolotājas);
3. posms – anketēšanas un novērošanas lapu analīze un apstrāde.

1.posms:

Pētījuma bāze ir 13 (5-6 g.v.) bērnu vecāki. Lai noskaidrotu vecāku viedokli par vides apziņas attīstību, tika veikta aptauja. Aptauja tika veidota divās daļās, ietverot profiljautājumus un darbību, kas saistītas ar vides apziņas izpausmēm, novērtējumu.

Novērtēšana tika veikta 4. līmeņos:

1. līmenis - nekad;
2. līmenis - reti (= vairāk nē nekā jā);
3. līmenis - diezgan bieži (= vairāk jā nekā nē);
4. līmenis - regulāri.

2.posms:

Pētāmā grupa ir 13 bērni (5-6 g.v.), skolotāju novērojumi tika veikti par 6 meitenēm un 7 zēniem.

Lai skolotāji novērotu un novērtētu bērnus, tika izveidota novērošanas lapa.

Novērošanas lapu veido divas daļas: profiljautājumi, kas ietver vecumu, dzimumu, darbību, kas saistītas ar vides apziņas izpausmēm, novērtējumu.

Novērtēšanas tika veikta 4 līmeņos:

1. līmenis – darbību nenovēro,
2. līmenis - darbību novēro reti,
3. līmenis – darbību novēro bieži,
4. līmenis - darbību veic patstāvīgi (PII vidē).

3.posms:

Dati no novērošanas lapām un anketām, tika kodēti un apstrādāti programmā SPSS.

Tika veikts Kronbaha α tests iekšējās saskaņotības noteikšanai (Geske & Grīnfelds, 2020), Kronbaha α koeficients ($\alpha = 0,894$), tas liecina par labu iekšējo saskaņotību, rezultāti ir ticami.

Tika veikts Kolmogorova- Smirnova tests. Tā kā $p < 0,5$, dati neatbilst normālajam sadalījumam, tāpēc datu apstrādei, tika izmantoti neparametriskie testi.

Pētījuma rezultāti

Results

Analizējot vecāku anketēšanas rezultātus, tika veikts Biežuma tests, lai noteiktu vidējās vērtības katram no izvirzītajiem rādītājiem un atbilžu sadalījumiem (1.tabula).

1. tabula. Biežuma testa rezultāti (vecāku atbildes)

Table 1 Frequency test results (parental responses)

Darbība	Vidējā vērtība			Atbilžu sadalījums visiem			
	Visiem bērniem	Meitenēm	Zēniem	nekad	reti	diezgan bieži	regulāri
Mājās runā par vides saudzēšanu	2,92	2,71	3,17	1	1	9	2
Mājās pats šķiro atkritumus	2,23	2,29	2,17	2	6	5	0
Jāatgādina par atkritumu šķirošanu	2,77	2,57	3,00	0	5	6	2
Aizrāda citiem par vides piesārņošanu	3,08	3,00	3,17	0	2	8	3
Ievēro vides tīrību	3,38	3,43	3,33	0	2	4	7
Taupa vides materiālus	2,69	2,86	2,50	0	4	9	0
Apēd porciju, ko pats ielicis	3,00	3,00	3,00	1	2	6	4
Zina, ka pārtikas atlikumus var lietderīgi izmantot	3,08	3,00	3,17	1	2	5	5
Zina, kādos konteineros nonāk patērētie materiāli	2,85	2,71	3,00	0	3	9	1
Kādam skaidrojās, kur nonāk patērētie materiāli.	2,31	2,43	2,17	2	6	4	1
Kādam ir aizrādījis, ka patērētie materiāli ir jātaupa	2,31	2,43	2,17	2	5	6	0

1. tabulā redzam, ka visaugstākie vērtējumi ir tādām darbībām kā: *ievēro vides tīrību* (Mean 3,38), bet skatoties pēc dzimumiem, meitenēm ir labāki rezultāti (Mean 3,43), bet zēniem atšķiras minimāli (Mean 3,33). Nākošie augstākie vērtējumi ir: *aizrāda citiem par vides piesārņošanu* (Mean 3,08) un *zina, ka pārtikas atlik. var lietderīgi izmantot* (Mean 3,08). Skatoties pēc dzimumiem, abās darbībās, zēniem ir augstākas vidējās vērtības (Mean 3,17) kā meitenēm (Mean 3,00). Visbeidzot darbībā: *mājās runā par vides saudzēšanu*

(Mean 2,92), bet skatoties pēc dzimumiem, zēniem ir augstāks vidējais vērtējums (Mean 3,17) kā meitenēm (Mean 2,71).

Vecāki vērtē zēnus augstāk, jo tie biežāk pievērš uzmanību novērotām darbībām. Tātad, ja zēni konkrētas darbības novēro biežāk no tēviem, tad viņi vēlas tās atkārtot. Iemesls tam ir, ka katram zēnam, pastāv lielāka vēlme līdzināties savam tēvam, varbūt mazāk mātei.

Skatoties uz rezultātiem, pēc dzimumiem, var secināt, ka zēniem ir augstāks darbību vērtējums, bet kopējā vidējā vērtība dzimumiem ir līdzvērtīga. Atšķirības ir minimālas. Var secināt, ka vecāku iesaiste, lai šīs darbības tiktu veidotas kā paradumi, ir nozīmīga.

Tika veikts Manna – Vitneja tests, statistiski nozīmīgas atšķirības atkarībā no bērna dzimuma un vecuma netika konstatētas ($p > ,05$).

Tika skatītas vidējās vērtības skolotāju atbildēs (2.tabula).

2. tabula. Biežuma testa rezultāti (skolotāju atbildes)
Table 1 *Frequency test results (teacher responses)*

Darbība	Vidējā vērtība				
	Visiem	pēc dzimuma		pēc vecuma	
		Meitene	Zēns	5	6
Bērns runā par vides saudzēšanu	1,81	1,83	1,79	1,86	1,75
Bērns pats šķiro atkritumus	2,27	2,17	2,36	2,29	2,25
Bērns aizrāda citiem par vides piesārņošanu	1,96	2,08	1,86	1,93	2,00
Bērns ievēro vides tīrību	2,31	2,25	2,36	2,50	2,08
Bērns taupa vides materiālus (papīru, kartonu)	2,19	2,25	2,14	2,29	2,08
Bērns apēd porciju, ko pats ielicis šķīvī/bļodā	2,85	2,83	2,86	2,79	2,92
Bērns zina, ka pārtikas atlikumus var lietderīgi izmantot (komposts, ēdienu atlikumu nodošana dzīvniekiem)	2,23	2,33	2,14	2,29	2,17
Bērns zina, kādos konteineros nonāk patērētie materiāli	1,85	2,17	1,57	2,00	1,67
Bērns ir kādam skaidrojis, kur nonāk patērētie materiāli	1,42	1,58	1,29	1,64	1,17
Bērns, kādam ir aizrādījis, ka patērētie materiāli ir jātaupa	1,69	2,00	1,43	1,86	1,50

2. tabulā redzam, ka visaugstākie vērtējumi, vidējā vērtība ir tādām darbībām kā: *bērns apēd porciju, ko pats ielicis šķīvī/bļodā* (Mean 2,85), bet skatoties pēc dzimumiem, vidējās vērtības ir līdzvērtīgas, zēniem nedaudz augstākas (Mean 2,86), bet meitenēm (Mean 2,83). Skatoties pēc vecuma, 6 gadīgi bērni šo darbību veic labāk kā 5 gadīgi bērni, lai gan pastāv neliela atšķirība. Nākošā augstākā vērtība ir *bērns ievēro vides tīrību* (Mean 2,31), bet skatoties pēc dzimuma, tad zēniem (Mean 2,36) ir ievērojami labāki rezultāti nekā meitenēm (Mean 2,25). Skatoties pēc vecuma, tad šajā darbībā labākus rezultātus uzrāda 5 gadus veci bērni (Mean 2,50). Tad seko *bērns pats šķiro atkritumus* ar vidējo vērtību visiem (Mean 2,27). Skatoties pēc dzimuma, šo darbību veic labāk zēni (Mean 2,36), ievērojami sliktāk meitenes (Mean 2,17). Bet pēc vecuma, tad 5 gadus veci bērni (Mean 2,29). Visbeidzot *bērns zina, ka pārtikas atlikumus var lietderīgi izmantot (komposts, ēdienu atlikumu nodošana dzīvniekiem)* (Mean 2,23). Skatoties pēc dzimuma, tad meitenes (Mean 2,33) saprot šīs darbības jēgu, tad ievērojami sliktākus rezultātus uzrāda zēni (Mean 2,14). Šīs vērtība ir augstākā līmenī 5 gadus veciem bērniem (Mean 2,29). Vairumā gadījumu, labākus rezultātus uzrāda 5 gadus veci bērni. Šajā vecumā bērni vairāk atkārtoti pieaugušo redzētās darbības, tāpēc šajā vecumā rezultāti ir ievērojami augstāki.

Veicot skolotāju novērtēšanas datu analīzi, autore secina, svarīgi, lai vienas grupas skolotāju starpā ir sadarbība un līdzīgs skatījums mērķu sasniegšanai. Tas nodrošinās kvalitatīvu zināšanu apguvi bērniem.

Statistiski nozīmīgas atšķirības atkarībā no vērtētāja netika konstatētas ($p > ,05$).

Veicot salīdzinošo analīzi starp vecāku un skolotāju novērtējumiem, tika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības, kas apkopotas 3.tabulā.

3. tabula. Statistiski nozīmīgas atšķirības skolotāju un vecāku atbildēs
Table 1 Statistically significant differences in teacher and parent responses

Darbība	p	Mean Rank	
		Skolotājas	Vecāki
Runā par vides saudzēšanu	,001	8,65	18,35
Aizrāda citiem par vides piesārņošanu.	,002	9,15	17,85
Ievēro vides tīrību	,002	9,08	17,92
Zina, ka pārtikas atlik. var lietderīgi izmantot	,018	10,12	16,88
Zina, kādos konteineros nonāk pat. mat.	,000	8,62	18,38
Kādam skaidrojais, kur nonāk pat. mat.	,009	9,85	17,15
Kādam ir aizrādījis, ka pat. mat. ir jātaupa	,036	10,58	16,42

3. tabulā redzams, ka vecāki vērtē savus bērnus daudz augstāk kā skolotāji. Vecākiem ir spēcīgāka ietekme uz bērnu kā skolotājai. Bērnība ir laiks, kad izpratne par pareizu un nepareizu rīcību spēcīgi attīstītās caur vecākiem (Dababneh, Ihmeideh, & Al-Omari, 2010; (Sebre, Miltuze, 2022). Vecāki vērtē bērnus augstāk, jo tic, ka tie ir apguvuši mācītās vērtības. Skolotāji vērtē kritiskāk, novērojot bērnu darbību pirmsskolas izglītības iestādē.

No pētījumā iegūtajām vecāku atbildēm, var secināt, ka būtiska nozīme ir vecāku zināšanu līmenim par vidi un praktiskai darbībai kopā ar bērnu. Svarīgi, kādu piemēru vecāki rāda bērnam, cik liela uzmanība tiek veltīta vides tīrības ieradumam. Bērni mācās no vecākiem. Būtiska nozīme ir tam, vai vecāku piedalās vides apziņas veidošanas pasākumos. Vecākiem ir jāskaidro, ka vides apziņa ir nozīmīga gan cilvēkiem, gan dabai un visai pasaulei kopumā. Jāskaidro bērnam par sekām, kas rodas piesārņojot vidi. Būtiska nozīme ir vecāku izglītības līmenim, kā arī iespējai mājās šķirot šos atkritumus un pievērsties citiem vides apziņu veidojošiem pasākumiem.

Lai veicinātu visu iesaistīto pušu izpratni par vides izglītības jautājumiem un veicinātu vides apziņu, ir nepieciešama Ekoskolu ideju integrēšana mācību procesā. Iesaiste dažādās programmās un aktivitātēs ikdienā pievērs uzmanību dažādiem vides izglītības jautājumiem. Balstoties tikai uz mācību programmu, vides apziņas veidošana bērniem noritētu lēnām, ar mazāku izpratni un minimālu praktisko ietekmi vides saudzēšanā.

Autore Dzene uzskata, ka Ekoskolas iekļaušana mācību procesā, sniedz vērtīgas zināšanas gan skolotājiem, gan bērniem. Ja nebūtu Ekoskolas, tad nepievērstu tik lielu nozīmi šiem jautājumiem ikdienā. Vadītu mācību procesu atbilstoši programmai, ar nelielu vides iesaisti. Lai pievērstu uzmanību vides apziņai, Ekoskolu programma izglītības iestādē ir nepieciešama.

Secinājumi

Conclusions

1. Pirmsskolā jāizglīto bērni par vides tīrību, mācību procesā iekļaujot dabas elementus. Izglītības iestāde var iesaistīties vairākos izglītojošos projektos. Āra nodarbības bērniem ir daudz interesantākas un āra vidē veselīgas, jo bērni pavada ievērojami vairāk laika svaigā gaisā.

2. Ekoskolas programmas iekļaušana mācību procesā sniedz vērtīgas zināšanas gan skolotājiem, gan bērniem. Ekoskolu programma pievērš uzmanību vides apziņas veidošanai pirmsskolā.
3. Būtiskākie vides apziņas veidojošie faktori:
 - āra nodarbības;
 - bērncentrētas mācības;
 - vides pratība, kas ir priekšnosacījums vides aizsardzībai;
 - reālu problēmu atspoguļojums, ko var mainīt ar savu rīcību.
4. Pastāv vairākas iespējas, kā var veicināt vides apziņu pirmsskolas vecuma 3.posma bērniem. Pirmsskolas izglītības iestāde var iesaistīties Ekoskolu programmā un/ vai paralēli piedalīties vides apziņu veicinošos projektos, ko ir izveidojuši uzņēmumi, kas atbalsta ideju par izglītošanu vides aizsardzībā.
5. Svarīgi bērnu vides apziņu veicināt ar dažādām ikdienas darbībām izglītības iestādē, piemēram, atkritumu šķirošanu un resursu taupīšanu.
6. Skolotāji mācību tēmu "Atkritumi" var sasaistīt ar mācību jomām.
7. Būtiska nozīme ir vecāku zināšanu līmenim par vidi un praktiskai darbībai kopā ar bērnu. Svarīgi, kādu piemēru vecāki rāda bērnam, cik liela uzmanība tiek veltīta vides tīrības ieradumam. Bērni mācās no vecākiem. Vecākiem jāpiedalās organizētajos vides apziņas pasākumos.
8. Pirmsskolas izglītības iestādē bērnu vides apziņas attīstības līmenis ir līdzvērtīgs neatkarīgi no vecuma vai dzimuma, kas nesakrīt ar pētījumā pausto vecāku subjektīvo viedokli. Vecāki vērtē bērnus augstāk, jo tic, ka viņi ir apguvuši mācītās vērtības. Skolotāji vērtē kritiskāk, novērojot bērnu darbību, pirmsskolas izglītības iestādē.

Summary

The study analysed the pedagogical and psychological literature on environmental awareness, environmental conservation, children's self-regulation abilities and methods of encouraging environmental awareness in children. The insights of various authors on what environmental awareness and environmental conservation are, as well as methods for introducing environmental awareness into children's daily lives were analyzed. The work emphasizes the possibilities of mastering the theme "Waste" of the Ecoschool program in the 3rd stage of preschool education.

The study developed a questionnaire (for parents of children aged 5-6 years), which was filled out by the parents of 13 children. At the next stage of the study, the teachers conducted observation and evaluation using the observation sheet developed by the author. Teachers rated children aged 5 to 6 years. The assessment was carried out on 13 children. The data of questionnaires and observation sheets were encoded and processed in the SPSS program, the results obtained were analysed.

By analysing the theoretical literature and conducting research in collaboration with parents and teachers, the level of development of environmental awareness of 5-6 year old children and the need for integration of Eco-School ideas into the learning process were determined.

The analysis concluded the following:

1. 1.Preschool children should be educated about environmental cleanliness by incorporating natural elements into the learning process. The educational establishment can be involved in several educational projects. Outdoor activities are more interesting and healthier for children, as they spend much more time outdoors.
2. Integrating the Eco-Schools programme into the curriculum provides valuable knowledge for both teachers and children. The Eco-Schools programme focuses on environmental awareness in pre-school. The ideas of the programme can be integrated into the design of the activities and the organisation of the learning process, even if the institution does not participate in the Eco-Schools programme.
3. Key factors for environmental awareness:
 - Outdoor activities;
 - Child-centred learning;
 - Environmental literacy as a prerequisite for environmental protection;
 - exposure to real problems that can be changed by their own actions.
4. There are a number of ways in which environmental awareness can be promoted in pre-school children in Key Stage 3. The pre-school can join the Eco-Schools programme and/or participate in parallel in environmental awareness projects set up by companies that support the idea of environmental education.

5. It is important to raise children's environmental awareness through various everyday activities in the educational establishment, such as waste sorting and resource saving.
6. Teachers can link the topic 'Waste' to the curriculum areas
7. Parents' level of environmental awareness and practical activities with the child are important. It is important what kind of example the parents set for the child, how much attention is paid to the habit of environmental cleanliness. Children learn from their parents. Parents should participate in organised environmental awareness activities.
8. The level of development of children's environmental awareness in pre-school education is equivalent regardless of age or gender, which does not coincide with the subjective opinion of parents expressed in the study. Parents rate children higher because they believe that they have mastered the values taught. Teachers are more critical when observing children's activities in preschool.

Literatūra **References**

- Dababneh, K., Ihmeideh, F. M., & Al-Omari, A. A. (2010). Promoting kindergarten children's creativity in the classroom environment in Jordan. *Early Child Development and Care*, 180(9), 1165–1184. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004430902872950>
- Krastiņa, E. (2023). Pašregulācijas paradumu veidošanās pirmsskolā. *Veselības aprūpe: Realitāte un izaicinājumi*, 70 - 77. Daugavpils: Daugavpils Universitātes aģentūras Daugavpils Universitātes Daugavpils medicīnas koledža.
- Dzene, L. (2024). *Ekoskolas ideju integrācija vides apziņas attīstībai pirmsskolas izglītības 3. posmā. Npublicēts materiāls*. Rēzekne: RTA.
- Ekoskola.lv. (n.g.a). *Kas ir Ekoskolu programma?* Retrieved from: <https://ekoskolas.lv/>
- Ekoskola.lv. (n.g.b). *Kā viss sākās* Retrieved from.: <https://ekoskolas.lv/lv/par-mums/ka-viss-sakas>
- Fushtei, O., Sarancha, I. (2023). Formation of environmental culture in preschool. *Personality and Environmental Issues*, 4(2), 21-25. DOI: [https://doi.org/10.31652/2786-6033-2023-2\(4\)-21-25](https://doi.org/10.31652/2786-6033-2023-2(4)-21-25)
- Geske, A., Grīnfelds, A. (2020). *Izglītības pētījumu aptaujas – no izveidošanas līdz datu apstrādei*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Görkem, A. V. C. I., & Gümüş, N. (2020). The effect of outdoor education on the achievement and recall levels of primary school students in social studies course. *Review of International Geographical Education Online*, 10(1 (Special Issue)), 171-206. DOI: <https://doi.org/10.33403/rigeo.638453>

- Gvi. (n.g.). *Kā skolās audzināt vides apziņu*. Retrieved from: <https://www.gvi.co.uk/blog/how-to-cultivate-environmental-awareness-in-schools/>
- Jackson, J. J., & Beck, E. D. (2021). Personality development beyond the mean: Do life events shape personality variability, structure, and ipsative continuity?. *The Journals of Gerontology: Series B*, 76(1), 20-30. DOI: <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa093>
- Jankovska, J., (08.09.2022). *Pirmsskolas un skolas pēctecība iekļaujošas izglītības kontekstā*. Retrieved from: <https://www.ikvd.gov.lv/lv/media/4148/download>
- Lisboa, P. V., Gómez-Román, C., Guntín, L., & Monteiro, A. P. (2024). Pro-environmental behavior, personality, and emotional intelligence in adolescents: A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1323098. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1323098>
- Sebre, S., Miltuze, A. (2022). *Attīstības psiholoģija*. Rīgā: Apgāds Zvaigzne ABC
- Seldins, T. (2020). *Izaudzināt brīnišķīgu Montessori metode*. Rīgā: Apgāds Zvaigzne ABC
- Taylor, A. F., & Butts-Wilmsmeyer, C. (2020). Self-regulation gains in kindergarten related to frequency of green schoolyard use. *Journal of environmental psychology*, 70, 101440.
- Thor, D., & Karlsudd, P. (2020). Teaching and fostering an active environmental awareness design, validation and planning for action-oriented environmental education. *Sustainability*, 12(8), 3209. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12083209>
- Türkoğlu, B. (2019). Opinions of preschool teachers and pre-service teachers on environmental education and environmental awareness for sustainable development in the preschool period. *Sustainability*, 11(18), 4925. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11184925>
- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. (2022). *Aptauja: 76% Latvijas iedzīvotāju iesaistās atkritumu šķirošanā, tomēr neliela daļa šķiro visus populārākos ikdienā radītos atkritumus*. Retrieved from: <https://www.varam.gov.lv/lv/jaunums/aptauja-76-latvijas-iedzivotaju-iesaistas-atkritumu-skirosana-tomer-neliela-dala-skiro-visus-popularakos-ikdiena-raditos-atkritumus>
- Vides izglītības fonds. (n.g.). *Ekoskolu metodiskais materiāls pirmsskolas izglītības iestādēm*. Retrieved from: <http://old.videsfonds.lv/documents/ekoskolu-dabas-izgl-t-bas-materi-ls-pirmsskol-m.pdf>
- Xie, Y., Zheng, Y., & Yang, Y. (2023). The relationship between students' awareness of environmental issues and attitudes toward science and epistemological beliefs—Moderating effect of informal science activities. *Research in Science Education*, 53(1), 1185–1201. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11165-023-10126-5>